

costaid

Coping Strategies Against Information Disorder

Ενότητα 2 Κριτική σκέψη

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (ΕΑΕΕΑ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΕΑΕΕΑ δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

VERWEY, ^{Instituut} JONKER

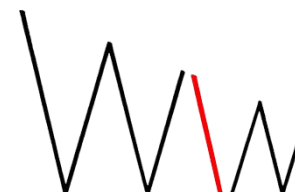
KU LEUVEN

costaid
Coping Strategies Against Information Disorder

Εταίροι

connexions
ICT for Education and Social Impact

Wissenschaftsinitiative
Niederösterreich
Science Initiative Lower Austria

Ενότητες

1. Ευαισθητοποίηση

2. Κριτική σκέψη

3. Επίλυση συγκρούσεων

4. Διευκόλυνση διαλόγου

5. Δεοντολογία

6. Δεξιότητες Αναστοχασμού

7. Ψηφιακές δεξιότητες

Στόχοι Ενότητας

- ✓ Να δείξουμε πόσο σημαντική είναι η κριτική σκέψη για την αντιμετώπιση της διαταραχής της πληροφόρησης
- ✓ Να εξηγήσουμε τι είναι η κριτική σκέψη και ποια είναι τα δομικά της στοιχεία
- ✓ Να παρουσιάσουμε τα εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τόσο τα άτομα όσο και οι εκπαιδευτικοί για την κριτική σκέψη και που βοηθούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης

Τι είναι η κριτική σκέψη;

Η κριτική σκέψη είναι μια έννοια που έχει τις ρίζες της σε τρεις ακαδημαϊκούς κλάδους: φιλοσοφία, (γνωστική) ψυχολογία και εκπαίδευση.

1. Η **φιλοσοφική προσέγγιση** επικεντρώνεται στον υποθετικό κριτικό στοχαστή και στις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά αυτού του ατόμου ως «ιδανικού τύπου» και όχι στις συμπεριφορές ή τις ενέργειες που μπορεί να εκτελέσει ο κριτικός στοχαστής.
2. Η **ψυχολογική προσέγγιση** επικεντρώνεται στο πώς σκέφτονται πραγματικά οι άνθρωποι σε σχέση με το πώς θα έπρεπε να σκέφτονται ιδανικά. Η κριτική σκέψη εδώ ορίζεται από ενέργειες ή συμπεριφορές που μπορούν να εκτελέσουν οι κριτικοί στοχαστές.
3. Η **εκπαιδευτική προσέγγιση** βασίζεται σε παρατηρήσεις της εκπαίδευσης των σπουδαστών και βλέπει την κριτική σκέψη μέσα σε μια ιεραρχική ταξινόμηση των δεξιοτήτων γνωστικής επεξεργασίας πληροφοριών, με την κατανόηση στη βάση και την αξιολόγηση στην κορυφή, και τα τρία κορυφαία επίπεδα (ανάλυση, σύνθεση, αξιολόγηση) να αντιπροσωπεύουν την κριτική σκέψη.

Συστατικά της κριτικής σκέψης

1. Ικανότητες (δεξιότητες)

- Ανάλυση επιχειρημάτων, ισχυρισμών και αποδεικτικών στοιχείων
- Εξαγωγή συμπερασμάτων με τη χρήση επαγωγικού ή αφαιρετικού συλλογισμού
- Κρίση ή αξιολόγηση πληροφοριών
- Λήψη αποφάσεων και επίλυση προβλημάτων

2. Διαθέσεις (στάσεις, συνήθειες του νου)

- Ευρύτητα πνεύματος
- Δικαιοσύνη/Αμεροληψία
- Τάση αναζήτησης λογικής
- Περιέργεια
- Επιθυμία σωστής/ολοκληρωμένης ενημέρωσης
- Ευελιξία
- Ενσυναίσθηση

3. Σημασία του γνωστικού υπόβαθρου

- Οι ειδικές γνώσεις ανά τομέα είναι ζωτικής σημασίας, καθώς οι αξιολογήσεις και τα αποδεικτικά στοιχεία διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από τον ένα τομέα στον άλλο.
- Αν η κριτική σκέψη θεωρηθεί απλά ως ένας κατάλογος λογικών πράξεων η πραγματική της αξία χάνεται.

Κριτική σκέψη για την αντιμετώπιση της διαταραχής της πληροφόρησης

- Η κριτική σκέψη για την αντιμετώπιση της διαταραχής της πληροφόρησης αφορά την ικανότητα αμφισβήτησης των πληροφοριών που βλέπουν τα άτομα και την ικανότητα διάκρισης μεταξύ περιεχομένου υψηλής ποιότητας και αναξιόπιστου περιεχομένου.
- Η έρευνα δείχνει ότι, γενικά, οι σπουδαστές συχνά δεν διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να περιηγηθούν αποτελεσματικά σε μια διαταραχή πληροφοριών.
- Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, είναι ζωτικής σημασίας η παροχή εκπαίδευσης σχετικά με τη διαταραχή της πληροφόρησης και η προώθηση πρωτοβουλιών που τονώνουν την κριτική σκέψη μεταξύ των σπουδαστών. Αυτά τα μέτρα είναι ζωτικής σημασίας για να μπορέσουν οι εκπαιδευόμενοι να κατασκευάσουν το δικό τους εσωτερικό γνωστικό «τείχος προστασίας» που μπορεί να τους προστατεύσει από τους κινδύνους της διαταραχής της πληροφορίας.

Ένα πλαίσιο πολυγραμματισμού

- Οι ραγδαίες αλλαγές γύρω από τη διαταραχή της πληροφόρησης στην ψηφιακή εποχή απαιτούν ένα ευρύ φάσμα γνώσεων και δεξιοτήτων, προκειμένου τα άτομα να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τη διαταραχή της πληροφορίας με αποτελεσματικό τρόπο.
- Το **πλαίσιο «πολυγραμματισμού»** περιέχει δεξιότητες για την αντιμετώπιση της διαταραχής της πληροφορίας σε συνδυασμό με τη γνώση σχετικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαταραχή της πληροφόρησης. Αυτό επιτρέπει ένα δυναμικό πλαίσιο δεξιοτήτων και γνώσεων που μπορούν να επεκταθούν καθώς το τοπίο της διαταραχής της πληροφόρησης μετατοπίζεται και αλλάζει στο μέλλον. Τα βασικά συστατικά περιλαμβάνουν:
 - (Κριτικός) γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας
 - Πληροφοριακός γραμματισμός
 - Ειδησεογραφικός γραμματισμός
 - Αλγοριθμικός γραμματισμός
 - Στατιστικός/ποσοτικός γραμματισμός/αριθμητισμός
 - Γνώση της δύναμης και των επιπτώσεων της τεχνητής νοημοσύνης

Σκέψη, αργή και γρήγορη

Όταν μια πληροφορία παρουσιάζεται, τα άτομα μπορούν να εμπλακούν σε έναν από τους δύο τρόπους επεξεργασίας πληροφοριών: συστηματική επεξεργασία ή ευρετική επεξεργασία.

- 1. Η συστηματική επεξεργασία** περιλαμβάνει προσεκτική και ενδεδειγμένη ανάλυση των στοιχείων που υπάρχουν για την επίτευξη μιας καλά τεκμηριωμένης αξιολόγησης της αξιοπιστίας. Οι συστηματικές αξιολογήσεις απαιτούν σημαντική πνευματική προσπάθεια.
- 2. Η ευρετική επεξεργασία** χαρακτηρίζεται από μια μάλλον διαισθητική χρήση της ευρετικής προσέγγισης ή εμπειρικών κανόνων που απαιτούν λίγη έως καθόλου γνωστική προσπάθεια, για να καταλήξουν σε μια γρήγορη απόφαση αξιοπιστίας.

Η κριτική σκέψη αφορά το να αφιερώνουμε χρόνο για να εμπλακούμε σε πιο λεπτομερή και συγκεκριμένη επεξεργασία όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με ειδήσεις ή πληροφορίες, λαμβάνοντας υπόψη τον χρόνο που απαιτείται για να προβληματιστούμε σχετικά με την πηγή της πληροφορίας, την αξιοπιστία και την εγκυρότητά της, τις στρεβλώσεις της, τα πιθανά σχέδια που αποτελούν τη βάση της.

Δυσπιστία

Στο έργο τους, οι δημοσιογράφοι και οι ελεγκτές γεγονότων συμμετέχουν σε συστηματική επεξεργασία και αξιολόγηση των πληροφοριών χρησιμοποιώντας τις ακόλουθες **έξι ερωτήσεις**, οι οποίες αποτελούν την αρχή της «**δυσπιστίας / γνώσης με επιφυλάξεις**».

1. Τύπος: Τι είδους περιεχόμενο είναι αυτό;
2. Πηγή: Ποιοι και ποιες είναι οι πηγές που αναφέρονται και γιατί να τις πιστέψω;
3. Στοιχεία: Ποια είναι τα αποδεικτικά στοιχεία και πώς ελέγχθηκαν;
4. Ερμηνεία: Η βασική ιδέα/ το βασικό σημείο αποδεικνύεται από τα στοιχεία;
5. Πληρότητα: Τι λείπει; Ποια θα μπορούσε να είναι μια εναλλακτική εξήγηση ή κατανόηση;
6. Γνώση: Μαθαίνω κάθε μέρα αυτό που χρειάζομαι;

Κριτική αγνόηση

- Το σύνθετο ψηφιακό περιβάλλον που περιέχει σταθερά ερεθίσματα που ανταγωνίζονται για την προσοχή μας καθιστά δύσκολη, αν όχι αδύνατη, τη χρήση αυτών των έξι ερωτήσεων σε κάθε πληροφορία που συναντάμε.
- Αντί να προωθούμε την κριτική σκέψη για οποιαδήποτε πληροφορία, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε σε ποιες πληροφορίες μπορούμε να επενδύσουμε τις περιορισμένες γνωστικές/συντηρητικές ικανότητές μας και ποιες πληροφορίες είναι καλύτερο να αγνοήσουμε προκειμένου να μην εξαντλήσουμε τους πνευματικούς μας πόρους.
- Αυτή η ισορροπία ανάμεσα στο να γνωρίζουμε τι να αγνοήσουμε στο διαδίκτυο και πού να επενδύσουμε χρόνο και προσπάθεια είναι γνωστή ως «**κριτική αγνόηση**». Η κριτική αγνόηση αποτελεί μια αλλαγή παραδείγματος για τους εκπαιδευτές από την εστίαση στην ανάλυση της πληροφορίας στη δύναμη της αγνόησης της πληροφορίας. Η κριτική αγνόηση θεωρείται ως μια νέα κριτική σκέψη για την ψηφιακή εποχή.

Τρία εργαλεία κριτικής σκέψης

- 1. Η αυτό-ώθηση** περιλαμβάνει τη χρήση στρατηγικών ελέγχου των καταστάσεων για την αποτελεσματική διαχείριση της έκθεσης σε ερεθίσματα που αποσπούν την προσοχή και είναι δύσκολο να αντισταθείς. Αυτή η στρατηγική διατηρεί την αυτονομία και την ικανότητα αυτενέργειας και βοηθά στην ανάκτηση του ελέγχου του περιβάλλοντος πληροφοριών τους.
 - Για παράδειγμα, ο καθορισμός χρονικών ορίων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η ρύθμιση της οθόνης σε κλίμακα του γκρι.
- 2. Η πλευρική ανάγνωση** αφορά τον έλεγχο των πληροφοριών κατά την έξοδο από την πηγή και την επαλήθευση των πληροφοριών χρησιμοποιώντας μια διαφορετική πηγή κάπου αλλού.
 - Για παράδειγμα, έλεγχος πολλών ειδησεογραφικών ιστοτόπων σχετικά με το ίδιο αναφερόμενο συμβάν.
- 3. «Μην ταΐζετε τα trolls» — ευρετικά μέσα** που εξασφαλίζουν τη μη ενασχόληση και ανταμοιβής με προσοχή κακόβουλων διαδικτυακών παραγόντων
 - Για παράδειγμα, με τον αποκλεισμό του και την αναφορά

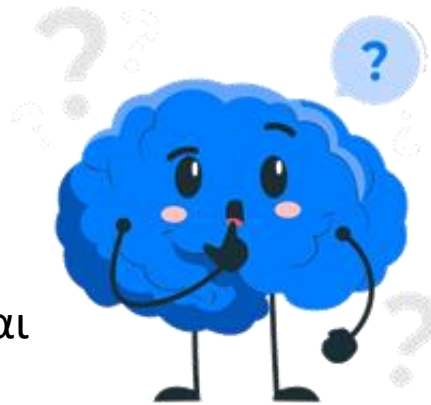

Οικοδόμηση κριτικής σκέψης αποφεύγοντας τον σκεπτικισμό, τον κυνισμό και τη δυσπιστία

- Κατά τη διδασκαλία της κριτικής σκέψης σχετικά με τις πληροφορίες στους εκπαιδευόμενους, είναι σημαντικό να δοθεί προσοχή ώστε να μην τονωθεί ο υπερβολικός σκεπτικισμός, ο κυνισμός και η δυσπιστία/καχυποψία προς τα μέσα ενημέρωσης.
- Υπάρχει μια **λεπτή γραμμή μεταξύ του υγιούς σκεπτικισμού και της δυσπιστίας**: παρά τις καλές προθέσεις της, η εκπαίδευση στον γραμματισμό στα μέσα επικοινωνίας θα μπορούσε να διδάξει στους εκπαιδευόμενους να μην εμπιστεύονται τις πληροφορίες στο διαδίκτυο χωρίς να τους εξοπλίσει με τις απαραίτητες δεξιότητες για να καθορίσουν οι ίδιοι αν ένα κομμάτι των πληροφοριών στο διαδίκτυο είναι αξιόπιστο.
- Αυτή η εξέλιξη μπορεί να οδηγήσει σε μια γενική δυσπιστία προς τα μέσα ενημέρωσης και σε κακές μεθόδους αξιολόγησης της αξιοπιστίας που περιλαμβάνουν επιλεκτική έρευνα που απλώς επιβεβαιώνει προϋπάρχουσες πεποιθήσεις.

Επίγνωση των γνωστικών προκαταλήψεων

- Για να αποφευχθεί ο υπερβολικός σκεπτικισμός, είναι σημαντικό οι εκπαιδευτές που διδάσκουν την κριτική σκέψη τις πληροφορίες στο διαδίκτυο να επικεντρώνονται όχι μόνο στα μέσα ενημέρωσης, αλλά και στα πιθανά ελαττώματα ή τις **γνωστικές προκαταλήψεις** των ατόμων.
- Αυτό περιλαμβάνει τη διδασκαλία του τρόπου με τον οποίο οι θεμελιώδεις πεποιθήσεις των ανθρώπων έχουν αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο σχετίζονται με πληροφορίες και ειδήσεις· και τι θα μπορούσε να γίνει για να τους βοηθήσει να γίνουν πιο συνετοί κατά την προσέγγισή τους στην πληροφορία.
- Ένα παράδειγμα γνωστικής προκατάληψης είναι η **προκατάληψη επιβεβαίωσης**, η οποία συμβαίνει όταν τα άτομα έχουν την τάση να έλκονται προς την πληροφορία που επιβεβαιώνει την προϋπάρχουσα κοσμοθεωρία τους, αντί για πληροφορίες που αποκλίνουν από αυτήν. Η έρευνα δείχνει ότι τα άτομα με εσφαλμένη πληροφόρηση δεν αλλάζουν γνώμη αμέσως μόλις τους παρουσιάσουν γεγονότα που αμφισβητούν/αναθεωρούν τις πεποιθήσεις τους. Το πιο πιθανό είναι να προσκολληθούν ακόμη περισσότερο στις λανθασμένες πεποιθήσεις τους.

Η δύναμη της περιέργειας για κριτική σκέψη

- Το να διδάσκουμε απλά τους ανθρώπους και να τους λέμε ότι κάνουν λάθος είναι μια αναποτελεσματική και ενδεχομένως αντιπαραγωγική προσέγγιση προκειμένου να αποφευχθεί η μεροληψία επιβεβαίωσης και να ενθαρρυνθεί το άνοιγμα σε διαφορετικές κοσμοθεωρίες που αμφισβητούν τις υπάρχουσες πεποιθήσεις.
- Αντ' αυτού, οι ερευνητές πιστεύουν ότι η τόνωση της **περιέργειας** των ατόμων και η εύρεση αποτελεσματικών τρόπων για την ενεργοποίηση ενός **πνεύματος διερεύνησης** στο εκπαιδευτικό σύστημα και πέρα από αυτό μπορεί να είναι το κλειδί για την τόνωση της κριτικής σκέψης, καθώς η περιέργεια έχει αποδειχθεί ότι δρα ενάντια στις μεροληπτικές πληροφορίες και προωθεί την ανοιχτή σκέψη.
- Συνιστάται στους εκπαιδευτές να επινοούν προσεγγίσεις διδασκαλίας και μάθησης που επιτρέπουν στους εκπαιδευόμενους να είναι πραγματικά περίεργοι για τον κόσμο, με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι σε θέση να προβαίνουν σε κρίσεις σχετικά με τις πληροφορίες και να αποδέχονται στοιχεία που έρχονται σε αντίθεση με τις πεποιθήσεις τους και όχι απλώς να αναζητούν πληροφορίες που τις επιβεβαιώνουν.

Στρατηγικές για τη διδασκαλία της κριτικής σκέψης

Οι ερευνητές προτείνουν τέσσερις τύπους διδασκαλίας για τη διδασκαλία της κριτικής σκέψης

1. **Ρητές οδηγίες** για την κριτική σκέψη, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τη συμπεριφορική/συναισθηματική συνιστώσα της κριτικής σκέψης.
2. **Συλλογική ή συνεργατική μάθηση**, όπου οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και οι σχέσεις είναι σημαντικές για την ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης. Οι συνεργασίες δημιουργούν ευκαιρίες για να βγουν στην επιφάνεια και να διορθωθούν διαφωνίες και παρανοήσεις.
 - Παρέχετε στους εκπαιδευόμενους κοινές γνώσεις για τη συνεργασίας τους
 - Παρέχετε στις ομάδες ερωτήσεις ή αναλυτικά πλαίσια που είναι πιο εξελιγμένα από ό,τι θα είχαν την τάση να χρησιμοποιούν μόνοι τους
 - Δομήστε τις δραστηριότητες αναθέτοντας συγκεκριμένους ρόλους εκπαιδευομένων και δημιουργώντας κίνητρα

Στρατηγικές για τη διδασκαλία της κριτικής σκέψης

3. **Μοντελοποίηση**, όπου οι εκπαιδευτές δίνουν οι ίδιοι το παράδειγμα κριτικής σκέψης στη δική τους διδασκαλία, καθιστώντας τον συλλογισμό τους εμφανή/σαφή στους σπουδαστές
 - Χρησιμοποιήστε «το σκέφτομαι φωναχτά», έτσι ώστε οι εκπαιδευόμενοι να μπορούν να παρακολουθήσουν τον εκπαιδευτή να χρησιμοποιεί αποδεικτικά στοιχεία και λογική για να υποστηρίξει επιχειρήματα και ισχυρισμούς
 - Χρησιμοποιήστε απτά παραδείγματα που σχετίζονται με τη διδασκαλία αφηρημένων εννοιών, όπως «συγκρούσεις συμφερόντων»
4. **Κονστрукτιβιστικές τεχνικές**, όπου οι εκπαιδευόμενοι αναλαμβάνουν την ηγεσία στη δική τους μάθηση και ο ρόλος του εκπαιδευτή υποβαθμίζεται.

Αναφορές και πρόσθετες πηγές

- Damasceno, C. S. (2021). Multiliteracies for combating information disorder and fostering civic dialogue. *Social Media +*. <https://doi.org/10.1177/2056305120984444>
- Goldstein, S., Secker, J., Coonan, E., & Walton, G. (2017). Written evidence submitted by InformAll and the CILIP Information Literacy Group (FNW0079). Retrieved from: <https://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/culture-media-and-sport-%20committee/fake-news/written/48215.html>
- Jones, D. (2016). Seeing reason. Human brains skew facts. How can we change our minds? *New Scientist*, 232 (3102), pp.28-32.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. London: Penguin
- Kozyreva, A., Wineburg, S., Lewandowsky, S., & Hertwig, R. (2023). Critical ignoring as a core competence for digital citizens. *Current Directions in Psychological Science*, 32(1), 81–88. <https://doi.org/10.1177/09637214221121570>
- Lai, E. R. (2011). Critical thinking: A literature review. *Pearson's Research Reports*, 6(1).
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., Seifert, C. M., Schwarz, N., & Cook, J. (2012). Misinformation and its correction: Continued influence and successful debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106–131. <https://doi.org/10.1177/1529100612451018>
- Metzger, M. J. (2007). Making sense of credibility on the Web: Models for evaluating online information and recommendations for future research. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(13), 2078–2091. <https://doi.org/10.1002/asi.20672>
- Rosenstiel, T. (2013). Six questions that will tell you what media to trust. *American Press Institute*. Ανάκτηση από: <https://americanpressinstitute.org/publications/six-critical-questions-can-use-evaluate-media-content/>

Αναφορές και πρόσθετες πηγές

- Stanford History Education Group, (Nov. 22, 2016) Evaluation Information: The Cornerstone of Civic Online Reasoning. <https://sheg.stanford.edu/upload/V3LessonPlans/Executive%20Summary%2011.21.16.pdf>
- Sundar, S. S. (2008). The MAIN model: A heuristic approach to understanding technology effects on credibility. In M. Metzger & A. J. Flanagin (Eds.), *Digital media, youth, and credibility* (pp. 73–100). Cambridge, MA: The MIT Press. <https://doi.org/10.1162/dmal.9780262562324.073>
- Trevors et al. (2017). Exploring the relations between epistemic beliefs, emotions, and learning from texts. *Contemporary Educational Psychology*, 48, 116–132.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Strasbourg. Ανάκτηση από: <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>
- White, A. (2022). Overcoming ‘confirmation bias’ and the persistence of conspiratorial types of thinking. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 36(3), 364–376. <https://doi.org/10.1080/10304312.2021.1992352>
- World Economic Forum (2023). Critical thinking is great, but in a world full of information we need to learn 'critical ignoring'. Ανάκτηση από: <https://www.weforum.org/agenda/2023/02/critical-thinking-ignoring-brain/>

Συγχαρητήρια!

Έχετε ολοκληρώσει την παρούσα ενότητα

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ' ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (ΕΑΕΕΑ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΕΑΕΕΑ δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

